

Mým snem je objevit bájného Imhotepa

říká egyptolog **Miroslav Bárta**. Společenské vědy jsou prý jako astronomie. Díváme se do minulosti, abychom pochopili současnost

Objev královské matky Chentkaus III., jehož dosáhl Češi v egyptském Abúsíru, oběhl svět. České vědce citovaly CNN, BBC, Timesy... „Jsme rádi, že náš objev i předcházející dlouholetý výzkum mezinárodně rezonují, protože to je dobré PR nejen naší práce, ale i celé Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, potažmo české vědy,“ říká Miroslav Bárta, ředitel Českého egyptologického ústavu FF UK.

LN Sledují, jak s Jaromírem Krejčím, jenž vedl terénní práce, sdílíte na Facebooku články, jež o vašem úspěchu vycházejí... Píše vám i hodně odborníků, že je to „bomba“?

Ano. Většina e-mailů má však neoficiální charakter, protože převážná část světových egyptologů jsou lidé, s nimiž se dobře znám. Byly to desítky zpráv. Poslední tři dny jsem trávil hlavně odepisováním a telefonováním.

LN Je Chentkaus opravdu tak výjimečná, když ji srovnáte s vaším objevem z roku 2012 – s hrobkou princezny Šeretnebtí – i dalšími?

Každý objev, který trvá několik měsíců, má svá specifika. V případě královny Chentkaus III. nejde ani tak o vizuální „impakt“ její hrobky. Ve srovnání s našimi objevy z let 2012 či 2013 není až tak silným zážitkem, ale historická hodnota je obrovská. Díky tomu, že v její pohřební komoře bylo zaznamenáno nejen její jméno, ale i tituly hovořící o tom, že byla „královskou manželkou“ a „královskou matkou“, je to nový kámen do mozaiky poznatků o situaci v 5. dynastii. Třeba zrovna tato stránka dosti rezonovala ve Velké Británii, kde celá společnost obecně reaguje na zprávy o královské rodině velmi emotivně. V pondělí jsem měl jen pro BBC čtyři vstupy během dne.

LN Je o Chentkaus ve světě větší zájem než o princeznu Šeretnebtí?

Mediálně rozhodně ano. Je to právě tou historickou hodnotou, že jde o královnu matku a až do našich výzkumů šlo o zcela neznámou osobnost.

LN Říkáte, že byla nejspíše manželkou Raneferefa. Kdy si budete jisti?

Jsme si tím skoro jisti. Zároveň byla i matkou krále, jehož jménem si ale jistí nejsme – mohl by to být Menkauhor.

LN Nález byl ministerstvem památek ohlášen 5. ledna. Kdy jste ji našli?

Výzkumy probíhaly v říjnu a listopadu. Tento výzkum je součástí širší strategie v Abúsíru, pracujeme na třech místech. S výzkumy začal již profesor Miroslav Verner. Věděli jsme, že se na tomto místě nachází skupina čtyř velkých mastab. Teď jsme v situaci, kdy tři jsou již prozkoumány – patřily členům královské rodiny – a čtvrtá na průzkum čeká. Očekávání, s nimiž jsme tam šli, se začala naplňovat až v uplynulém roce, protože první dvě mastaby byly ještě více poničené. Věříme, že se to tou třetí hrobkou „zmloulo“ a čtvrtá bude opět neméně zajímavá.

LN Máte už představu, co v ní bude?

Jen rámcovou. Myslíme, že bude rovněž patřit členovi nebo člence královské rodiny z téže doby. To je velmi pravděpodobné, ale jistotu dodá až další průzkum, asi v roce 2016.

LN Našli jste i královniny ostatky?

Byly tam, ale špatně zachovalé. Pohřeb – stejně jako celá hrobka – už byly vykradeny na konci Staré říše, před více než 4000 lety, takže my jsme dělali záchranný výzkum. Její kosterní pozůstatky prozkoumávají antropologové z Národního muzea. Pak bychom měli vědět, o jakou šlo ženu, v jakém věku zemřela, jakými trpěla nemocemi...

LN Vráťte ji pak zpět, jako to prosazují američtí antropologové?

Ožívujeme jména, osudy i dávné společenské procesy, říká o své práci egyptologa Miroslav Bárta. Snažíme se s nejlepším svědomím pracovat tak, aby staří Egyptané mohli být na to, co se s jejich odkazem děje, hrdí. FOTO MAFRA - MICHAL ŠULA

Ne. Komora je zničená, nebylo by to pro královnu důstojné místo.

LN Který objev byl za poslední léta pro vás tím největším zážitkem?

Je skoro nemožné vybrat jeden. Ale třeba v roce 2012, kdy jsme pracovali ve skalní hrobce kněze Nefera, jsme hned za vchodem objevili *serdáb* čili místnost na sochy, která byla zazděná. A uvnitř byl intaktní soubor jeho soch. Byl u toho i profesor Verner, který v té době měl za sebou asi čtyřicet let práce v Abúsíru, a říkal, že v životě neviděl tak zachovanou nálezořnou situaci! Byl to zážitek pozorovat, jak se z výplně *serdabu* vynořují unikátní sochy, z nichž jedna znázorňovala Nefera

LN Co by se stalo, kdyby ji zkušenější profesor Bárta v roce 2030 našel?

Svět by byl vzhůru nohama! (smích)

LN Bylo by to něco tak velkolepého jako objev Tutanchamona?

Nebylo by to asi velkolepé v tom smyslu, že by se našly unikátní nálezy. To si nemyslím. Hrobka byla zřejmě již dávno vykradená. Unikátnost by spočívala v tom, že by se našel člověk, o němž si celé generace vyprávějí, píšou o něm články, knížky... a ukázalo by se na místo jeho věčného odpočinku.

LN Abúsír je tedy velevýznamná lokalita. Je pro vás štěstím, že Československo dostalo právě toto místo?

ROZHOVOR TÝDNE Miroslav Bárta

S EGYPTOLOGEM HOVOŘIL

Martin Rychlík

jako písaře vsedě a se svitkem. Je to třetí socha této kvality na světě – jedna je v Louvru, druhá v Egyptském muzeu. S oblibou o ní říkám, že je „bez-cenná“. Hodnota se totiž nedá vyčíslit.

LN Existuje něco, co je pro egyptology vytoženým „svatým grálem“?

Egyptologů je strašně moc. I ty pomyslné „svaté grály“ se tedy liší. Ale pro mě je jedním z takových snů, který se asi nikdy nesplní, ale to je asi pointa snů, že se jich člověk snaží dosahovat a tím se posouvá vpřed, nalezení Imhotepovy hrobky, která musí být někde v oblasti, kde pracujeme. Někde v jižním Abúsíru, v severní Sakkáře?

Imhotep je bájný mudrc, který ale skutečně existoval a byl autorem myšlenky Džoserova kamenného komplexu, což je první pyramidový komplex na světě, který vznikl v Sakkáře v 27. století před Kristem. Podle všeho by Imhotep mohl být velmi blízko, možná dokonce na naší koncesi...

Je to štěstí, ale zasloužené. Když profesor Verner v roce 1976 žádal o koncesi, tak už tehdy musel prokázat, že je renomovaný odborník z respektované instituce, s finančním krytím a mnohooborovým týmem, což je podmínkou. Štěstí přeje připraveným.

LN Není to tak, že kdokoliv by „měl“ Abúsír, tak najde i Chentkaus III.?

Myslím, že ne. Náš tým je i mezinárodně uznáván za využívání přírodovědných a technických metod. Právě dlouholetá práce a systematický výzkum vede k tomu, že jsme tam, kde jsme. Nemluvím jen o královně, ale o všech objevech; teď to vypadá, jako by byly každý rok, ale vedla k nim dlouhá cesta. Sám pracuji v Abúsíru od roku 1991 a ne vždy to bylo tak plodné.

LN Říkal jste, že na koncesi mají zásluh i jiné země. Je těžké ji udržet?

Velmi těžké. Hlavní roli hrají dva aspekty: jeden egyptský, jeden český.

V Egyptě je logicky neustálý tlak, abychom odváděli kvalitní výzkum, protože jde o prvořadě památky – podobně jako kdyby americká expedice v Česku zkoumala pozůstatky Přemyslovců.

Abúsír je jedna z několika pyramidových lokalit čili jedna z nejlepších koncesí, které lze získat. Není proto tlak jen na dobrou archeologii, ale i na včasné publikace a restaurování památek. To je i politikum, neboť expedice jsou ostře sledovány. Zároveň platí, že pokud tam expedice rok dva nepracuje, může jí být koncese i odebrána... A s tím můžu přejít k druhé části problému: náš ústav má dnes ve srovnání s rokem 2004 asi poloviční rozpočet.

LN Jak je to možné?

Společenské vědy obecně jsou v ČR pod velkým tlakem, nejsou příliš populární – bez ohledu na to, na jaké úrovni se dělají. Nezabývají se inovacemi.

Druhou věcí je fakt, že egyptologie není nenáročný obor, nedá se dělat jen tak v knihovně. Ceny všeho ve světě – publikací, přístrojů, ale i práce lidí v Egyptě – rostou, takže jsme dnes ve velmi svízelné situaci. Už dvakrát jsme museli v ústavu propouštět. Když to srovnám s jinými týmy v Egyptě, jsme o několik finančních úrovní níž, ale na srovnatelné kvalitě práce. Vděčíme za to i podpoře firem a jednotlivců: třeba Insetu či Pharmadexu a pánům Jišovi, Hegrlikovi, Melzerovi, Kroužkovi...

LN Kolik máte teď egyptologů?

S doktorandy je jich asi dvacet, plus šest lidí podpůrného týmu. Myslím, že ani náš rozpočet není nijak omračující, aby měl někdo zvedat obočí a hořekovat, že zrovna egyptologie – při tom všem, co dělá pro obor a tuto zemi – potřebuje škrtnout jako zbytečnost. Jistě, je legitimní říci, že egyptologii v Česku nechceme, ale at nás nenutí dělat věci na hraně. Ať se to řekne přímo.

LN Co ještě potřebujete v Abúsíru prozkoumat, co plánujete?

Abúsír je plný slibných míst, která mohou mít přínos pro poznání dějin lidstva, ale vše se odvíjí od financí.

Kdo je...

Prof. Miroslav Bárta (45) je ředitelem Českého egyptologického ústavu a koncese v Abúsíru. Vystudoval egyptologii a archeologii na Univerzitě Karlově. Po studiích v Hamburku obhájil doktorát, od roku 2008 je profesorem. Výzkumů v Egyptě se účastní od roku 1991. Přednáší na Filozofické fakultě UK, učil na University of Pennsylvania nebo třeba na Americké univerzitě v Káhíře. Čile publikuje.

Tak to je. A pokud nevíme, že máme na několik let stabilizovaný rozpočet, nemůžeme si dovolit začínat velké projekty, protože s ohledem na egyptskou vládu není možné začít výzkum a druhý rok říci: „Nemáme peníze a nemůžeme to dokončit.“ To prostě nejde.

LN A co další lokality, kde pracujete: v Západní poušti nebo v Súdánu?

To vše se dnes dělá na koloni, tyto výzkumy nemůžeme rozvíjet.

LN Co můžete s tímto stavem dělat vy osobně, univerzitní profesor?

Bojuji s tím několik let. Společně s mým vynikajícím přítelem a historikem Martinem Kovářem se snažíme poukazovat na relevantnost společenských věd: vyšly i dvě úspěšné knihy, nejprve *Kolapsy a regenerace*, pak *Civilizace a dějiny*. Rád přirovnávám historické bádání a archeologii k astronomii. I ona se vesměs zabývá jevy, které už neexistují, je to minulost, ale díky ní jsme schopni pochopit, co se děje se světem, který nás obklopuje a co se může nebo nemusí stát. Společenské vědy rozkrývají to, co bylo, ale zároveň pomáhají i rozumět modernímu světu, který je plný třecích ploch, jejichž podstata spočívá ve společenských procesech. Když nebudeme mít kvalitní společenské vědy, jež umožní naší společnosti pochopit podstatu toho, co se dělo, děje a může být, stáváme se vlastně slepými. Jakkoli důležitá technologická inovace tyto problémy nevyřeší. Sami se připravujeme o zrak, o schopnost pochopit náš svět tím, že likvidujeme společenské vědy.

(Někdy v tuto chvíli během střeďečního rozhovoru došlo ke střelbě v pařížské redakci Charlie Hebdo, aniž by o tom debatující věděli.)

LN Mohou být památky ohroženy islamistickými akcemi, ničením?

Myslím, že ne. Egypt byl vždy velmi otevřenou zemí. Egypt vždy stál na křižovatce civilizací, kultur, politik. Vždy přitahoval pozornost celého světa jako kolébka jedné z prvních komplexních civilizací a jako místo, jež slouží coby klíč jak k Africe, tak Přednímu východu. Zároveň je ale i zemí, jež se – přes všechny své potíže – může pochlubit poměrně vysokou vzdělaností a vysokou kulturností. Známe lidi, s nimiž pracujeme, a vesměs všichni – ať již z intelektuálního, nebo z lokálního, vesnického prostředí – vnímají význam památek. Ne, není to pravděpodobné. A doufám, že se to nestane.

LN Býváte blízko světu mrtvých. Jak vnímáte, že jim klid narušujete?

Po 25 letech práce v pohřebištích se člověk naučí větší pokoře, než by normálně měl. Větší úctě k minulosti, ke konkrétním lidem. Jedním z přání starých Egyptanů bylo, aby jejich jméno žilo i po smrti. V Abúsíru se jedná vesměs o zničené, vykradené památky, takže my se pohybujeme v oblasti záchranných prací a vlastně „oživujeme“ jména, lidské osudy i dávné společenské procesy. Snažíme se s nejlepším svědomím pracovat tak, aby staří Egyptané mohli – jak doufám – být na to, co se s jejich odkazem děje, hrdí.

LN Takže Chentkaus III. má radost, že byla objevena a jméno „žije“?

Nechci mluvit za ni, to se musíte zeptat jí, ale doufám, že není nespokojená. Protože její jméno je dnes známější než před 4500 lety – to vím jistě.